

ТРАНСФОРМАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

УДК 343.1

Інформатизація кримінального провадження відносно нове явище в правовій доктрині та в системі кримінальної процесуальної політики України. В свою чергу мета здійснення інформатизації та імплементації сучасних технологій в кримінальну процесуальну діяльність полягає в зменшенні бюрократичного навантаження на працівників органів кримінальної юстиції, збільшення рівня довіри з боку суспільства до держави та забезпечення швидкого виконання завдань кримінального провадження. Правове вираження інформатизація кримінального провадження отримала у запровадженні поняття електронне кримінальне провадження.

Г. К. Тетерятник та С. А. Деркач розглядають електронне кримінальне провадження як прогресивну форму процесуального документообігу, що направлена на спрощення процедури складання, зберігання, погодження, затвердження та направлення процесуальних документів між різними суб'єктами кримінального провадження [1].

Т. О. Павлова визначає електронне кримінальне провадження як «розумну» інформаційно-аналітичну систему, метою якої є спрощення роботи правоохоронних органів та підвищення якості захисту прав громадян. На її думку, така система оцифровує паперову документацію і дає можливість здійснювати обмін документів кримінального провадження як інструмент адміністрування та управління електронними версіями файлів кримінальних проваджень. Автор зазначає, що завданням такої інформаційно-аналітичної системи електронного кримінального провадження є встановлення істини за кримінальним провадженням із використанням чіткого алгоритму дій органами досудових розслідувань

для захисту прав громадян від безпідставного їх порушення та убезпечення сторони обвинувачення від порушення порядку проведення слідчих (розшукових) дій [2].

Д. В. Патрелюк у своїх працях досліджує електронне кримінальне провадження як один з напрямів подолання протидії та підвищення ефективності кримінального переслідування. Проте внаслідок відсутності єдиного підходу щодо доктринального визначення електронного кримінального провадження серед науковців існує невизначеність та неточність щодо досліджуваного об'єкта. Так, автор у своїх роботах вважає, що запровадження електронного кримінального провадження передбачає можливість застосування електронних форм фіксування під час кримінального провадження [3]. Таку ж думку підтримує Г. Л. Чигиріна, яка вважає, що використання новітніх інформаційних технологій на усіх стадіях кримінального провадження забезпечить можливість реалізації ефективної боротьби з правопорушеннями, корупцією та організованою злочинністю. У своїх публікаціях автор пропонує використання цифрових технологій та засобів, таких як «цифровий папір» (Digital Paper), для створення рукописних цифрових документів за допомогою цифрової ручки, що по своїй суті є оцифрованим (електронним) відображенням паперового формату фіксування процесуальних дій [4].

Ю. В. Луценко, перебуваючи на посаді Генерального прокурора України, заявив, що одним із головних завдань, які стоять перед Генеральною прокуратурою України на 2018 рік, є запуск Системи електронного документообігу органів прокуратури України та електронного кримінального провадження. На його думку, електронна система документообігу «має припинити радянські звички паперового валу», а завдяки електронній формі планується скоротити контакт між працівниками та виконанням відповідних доручень. [5]

Вважаємо, що такий точковий підхід до дослідження електронного кримінального провадження не дасть ефективного результату щодо створення правового підґрунтя запровадження нового для українського права підходу здійснення кримінального провадження. На наш погляд, електронне кримінальне провадження як

спосіб здійснення інформатизації кримінального провадження, слід розглядати як комплексне явище на усіх стадіях кримінального провадження, яке включає в себе не тільки запровадження певних технічних можливостей під час здійснення процесуальних дій, але визначення основних засад щодо реалізації можливості здійснення електронної діяльності уповноважених органів на усіх стадіях кримінального провадження.

А. В. Столітній визначає електронне кримінальне провадження як режим кримінальної процесуальної діяльності, заснований на композиційних алгоритмах автоматизованих кримінальних процесуальних процедур ЄРДР та інтегрованих із ним електронних інформаційних систем [6]. Особливістю та головною відмінністю електронного кримінального провадження від традиційного, на думку автора, є реалізація такого провадження саме в електронному форматі та фіксування виключно за допомогою електронних процесуальних документів. На його думку, електронне кримінальне провадження реалізується суб'єктами в електронному форматі та фіксується в офіційному процесуальному документі. Проте автор наголошує, що перехід на електронне кримінальне провадження не означає повну відмову від паперових документів. Зокрема, у випадку виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, буде зберігатись паперовий формат оформлення процесуальних документів та рішень. Результатом впровадження електронного кримінального провадження стане спрощення кримінально-процесуальної діяльності, в тому числі в сфері документообігу, та автоматизація певних процесуальних дій, що в свою чергу призведе до економії трудових ресурсів. Крім того, науковець переконаний, що створення правового та технічного середовища для запровадження електронного кримінального провадження забезпечить мінімізацію корупційних ризиків, що забезпечить збільшення рівня довіри суспільства до правоохоронних та судових органів [6].

Не погоджуємось з автором з огляду на наступне. Кримінальне провадження включає в себе досудове розслідування, судове провадження та процесуальні дії у зв'язку з вчиненням діяння,

яке передбачене законом України про кримінальну відповідальність. Таким чином, кримінальне провадження реалізується шляхом здійснення кримінальної процесуальної діяльності суб'єктами кримінального процесу. Під кримінальною процесуальною діяльністю слід розуміти діяльність (процесуальні дії та рішення) органів досудового розслідування, прокуратури, суду та інших учасників кримінального процесу, яка спрямована на виконання завдань кримінального провадження.

В. М. Терешник наголошує, що кримінальна процесуальна діяльність є змістом кримінального процесу [7]. Тому важливо дослідити явище як «електронна кримінальна процесуальна діяльність» як складову «електронного кримінального провадження».

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс передбачає для суб'єктів кримінального провадження ряд можливостей для використання сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій під час реалізації кримінальної процесуальної діяльності.

Зокрема, кримінальний процесуальний кодекс передбачає можливість використання як традиційних (паперових) засобів, так і електронних. До прикладу, кримінальний процесуальний кодекс прирівнює поняття документа та електронного документа. Документи за своїм відображенням є матеріальним об'єктом, що містить певна інформацію, (ст. 99 КПК) та є процесуальними джерелами доказів (ст. 84 КПК). Проаналізувавши норми кримінального процесуального кодексу, можемо стверджувати, що кодекс прирівнює «традиційні» (паперові) документи до електронних документів, та дає можливість учасникам кримінального провадження на власний розсуд обирати зручну для них форму подачі документів. Крім того, копії інформації, що містяться в інформаційно-аналітичних, інформаційних (автоматизованих) та в електронних комунікаційних системах, визнаються судом як оригінал документа та є доказом в кримінальному провадженні (ст. 99 КПК). Документи, які було створено в інформаційно-аналітичній системі досудового розслідування, підписано і погоджено за допомогою кваліфікованого електронного підпису, визнаються оригіналами документів, їх примірники в електронній чи папе-

ровій формі прирівняно до оригіналу документів (ст. 106-1 КПК) [8].

На вибір уповноважених осіб органів досудового розслідування, прокуратури та суду також здійснюється виклик особи у кримінальному провадженні. Традиційним для кримінального провадження є виклик особи шляхом вручення такій особі повістки про виклик або за допомогою пошти, телеграми чи факсимільного зв'язку. Новелою стала можливість виклику особи за допомогою телефону або надсилання повістки про виклик електронною поштою (ст.135 КПК).

Більше того, деякі норми процесуального закону прямо вказують на необхідність використання інформаційно-аналітичних систем та цифрових технологій. Наприклад, початком кримінального провадження є момент внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 3 КПК, ст. 214 КПК); захисником може бути лише адвокат, відомості про якого внесені до Єдиного реєстру адвокатів України та щодо якого відсутні відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю (ст. 45 КПК); обов'язок слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді та суду використовувати в межах кримінальної процесуальної діяльності інформаційно-комунікаційну систему досудового розслідування (ст. 106-1 КПК); обов'язок здійснення фіксації проведення обшуку за допомогою звуко- та відеозаписувальних засобів (ст. 107 КПК); обов'язок здійснення повного фіксування за допомогою технічних засобів судового розгляду (ст. 343 КПК) тощо.

Враховуючи суттєву різницю між засобами, що використовуються протягом кримінального провадження, слід розмежовувати кримінальну процесуальну діяльність з використанням технічних та інформаційно-аналітичних засобів від електронної процесуальної діяльності.

В Україні функціонує пілотна інформаційно-аналітична система досудового розслідування «eCase», доступ до якої мають антикорупційні суб'єкти кримінальної юстиції: Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура Офісу Генерального прокурора України та Вищий анти-

корупційний суд України. Завдяки єдиній системі та її інтеграції з Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою забезпечено технічну можливість здійснення кримінальної процесуальної діяльності в електронному форматі, що дозволило відмовитись від паперового формату кримінального провадження [9]. Таким чином, усі кримінальні процесуальні дії сторони обвинувачення та сторони захисту за її бажанням, здійснюються в електронному форматі без необхідності їх паперового фіксування. Запроваджений новий підхід до визначення порядку реалізації процесуальних прав та обов'язків сторін з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій вказує і на зміну характеру процесуальної діяльності суб'єктів та учасників кримінального провадження. В цьому випадку визначаємо діяльність саме як електронну кримінальну процесуальну діяльність.

Інші органи досудового розслідування, прокуратури та суд на разі ще не отримали доступу до відповідних відомчих інформаційно-аналітичних систем досудового розслідування. Тому в ході кримінальних проваджень зазначені органи кримінальної юстиції використовують змішаний формат кримінального провадження. Зокрема, під час кримінальної процесуальної діяльності домінуючим є саме паперовий формат фіксації процесуальних дій. На користь цього твердження свідчить, в тому числі, паперовий формат створення протоколів, постанов слідчого, прокурора, складання обвинувального акту, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності тощо. Не зважаючи на можливість використання технічних засобів, інформаційно-телекомунікаційних та інформаційно-аналітичних систем під час здійснення своїх повноважень, на посадових осіб правоохоронних органів покладено тягар створення паперової форми кримінального провадження, що суттєво збільшує навантаження на таких працівників, збільшує тривалість стадії досудового розслідування та негативно впливає на ефективність роботи системи органів досудового розслідування. Вважаємо, що процесуальну діяльність, під час якої пріоритетним є паперове відображення процесуальних дій та рішень посадових осіб, доцільно визначити як кримі-

нальну процесуальну діяльність з використанням технічних та інформаційно-аналітичних засобів.

Електронна кримінальна процесуальна діяльність – це діяльність (процесуальні дії та рішення) сторін та інших учасників кримінального процесу, яка реалізується за допомогою і/або в межах інформаційно-аналітичних та інформаційно-телекомунікаційних систем за допомогою електронних засобів з метою виконання завдань кримінального провадження. За своїм змістом передбачає абсолютно новий підхід до здійснення кримінального провадження, який забезпечить повний цикл використання електронних засобів та можливостей з моменту відкриття кримінального провадження до стадії виконання рішення. Електронний документообіг, шаблони процесуальних документів, можливість швидкого обміну інформацією між уповноваженими органами сприятимуть підвищенню ефективності здійснення кримінального провадження, позитивно вплинуть на тривалість досудового розслідування, а також забезпечить збереження доказів та мінімізує корупційні ризики, пов'язані із зловживанням службовим становищем. В свою чергу, сторона захисту отримає не тільки формальні способи захисту своїх прав та інтересів, але й фактичну можливість доступу усіх відомостей кримінального провадження без ймовірності знищення чи пошкодження таких даних. З огляду на технічний та цифровий прогрес і запит суспільства електронна кримінальна процесуальна діяльність є логічним заміником та наступником традиційної процесуальної діяльності.

Під впливом інформатизації наступника паперового кримінального провадження трансформовано поняття кримінального провадження в електронному сегменті. Електронне кримінальне провадження – це процес електронної кримінальної процесуальної діяльності правоохоронних органів та їх посадових осіб, прокуратури, слідчого судді та суду, який реалізується шляхом виявлення, з'ясування, розслідування кримінальних правопорушень з метою виконання завдань кримінального провадження.

Основна відмінність полягає у формі вираження процесуальних дій та прийнятих процесуальних рішень. В межах традиційного кримінального провадження фіксування кримінального про-

вадження може здійснюватися у протоколі; на носії інформації за допомогою технічних засобів; у журналі судового засідання. Найпоширенішою формою фіксування кримінальної процесуальної діяльності є саме протокол, додатком до якого може бути носій інформації, на якому міститься запис процесуальної дії, про що зазначається в протоколі. В межах традиційного кримінального провадження протоколи мають письмову (паперову) форму, незалежно від місця їх складення та учасників відповідної процесуальної дії. Беззаперечним є факт того, що сучасні протоколи є або повністю сформовані в електронному варіанті, роздруковані та вручну підписані, або є примірниками роздрукованих шаблонів, що містять загальну інформацію з полями для ручного заповнення. Незважаючи, що в ході створення такого протоколу чи його шаблону є використання сучасних технічних засобів, такий процесуальний документ є паперовим, оскільки потребує ручного заповнення та ручного підпису посадових осіб та учасників процесуальних дій. Враховуючи необхідність оцифрування матеріалів кримінального провадження на стадії судового розгляду, на разі алгоритм роботи з процесуальними документами виглядає так: створення електронного примірника протоколу або його шаблону – друк – заповнення паперового варіанту – передача документу в суд – оцифрування паперового варіанту для збереження процесуального документу в матеріалах провадження в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі. Такий алгоритм документообігу суттєво ускладнює роботу працівників та створює значне паперове навантаження.

У свою чергу, електронне кримінальне провадження передбачає відмову від паперових документів в користь електронних. Електронна процесуальна діяльність полягає в тому, що складання протоколів відбувається повністю за допомогою технічних засобів без необхідності їх подальшого друку. Підпис такого протоколу здійснюється сторонами за допомогою кваліфікованого електронного підпису, що в свою чергу забезпечує відсутність можливості для зловживань та підробки підписів. Подальша передача таких документів в суд відбувається за допомогою надсилання файлів з інформаційно-аналітичної системи досудового

розслідування до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, де слідчий суддя, суд, які були обрані завдяки автоматизованому розподілу справ, автоматично отримають доступ до згаданих відомостей. Таким чином, створення протоколу в рамках електронного кримінального провадження виглядає так: створення протоколу за допомогою технічних засобів в електронному форматі – підпис протоколу за допомогою кваліфікованого електронного підпису – надсилання документу між системами – доступ слідчого судді, суду до протоколу. Такий процес міжвідомчої взаємодії дозволяє економити ресурси та фокусуватись на кримінальному провадженні, а не бюрократичних процедурах.

Таким чином, здійснивши порівняння між традиційним (паперовим) та електронним кримінальним провадженням, ми бачимо суттєву різницю в алгоритмах виконання процесуальних дій суб'єктами кримінального провадження та зміну процесу комунікації між сторонами і судом. Незмінним залишається завдання кримінального провадження, оскільки захист особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень є найвищим пріоритетом як традиційного, так і електронного кримінального провадження.

1. Тетерятник Г.К., Деркач С.А. Електронне кримінальне провадження в частині застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування. Збірник тез науково-практичного семінару. Львів, 2018. С.91-93. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2309/1/30_11_2018.pdf#page=91 (дата звернення: 01.11.2024).
2. Павлова Т.О. Діджиталізація як напрям трансформації кримінального провадження. Науковий фаховий журнал «Правова держава». №41. 2021 р.. С.96-102. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/225612> (дата звернення: 01.11.2024).
3. Патрелюк Д.А. Електронне кримінальне провадження як напрям подолання протидії кримінальному переслідуванню. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. №15. 2018 р. С.167-177. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_

- meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=vprc_2018_15_26*
(дата звернення: 01.11.2024).
4. Г. Л. Чигиріна. Перспективи запровадження міжнародного досвіду електронного кримінального провадження в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 2 (23). 2018 р. С.72-76. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v2_2018/18.pdf (дата звернення: 01.11.2024).
 5. Цього року має бути запущено систему електронного кримінального провадження – Луценко. Прямий. 2018 р. URL: <https://prm.ua/lutsenko-pro-zaprovadzhennya-elektronnoho-kriminalnogo-provadzhennya/> (дата звернення: 01.11.2024).
 6. Столітній А.В. Електронне кримінальне провадження на досудовому розслідуванні : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. С.35-49. URL: <https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/20/3.pdf> (дата звернення: 01.11.2024).
 7. Терешник В.М. Кримінальний процес України: загальна частина. Київ. 2014р. С.25. URL: <https://library.nusta.edu.ua/depository/Оцифровані%20документи/Кримінальний%20процес%20України%20Терешник%20підручник%202014.pdf> (дата звернення: 01.11.2024).
 8. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 01.11.2024).
 9. НАБУ та САП зареєстрували перше кримінальне провадження в системі eCase. Національне антикорупційне бюро України. 2021 р. URL: <https://nabu.gov.ua/news/novyny-nabu-ta-sap-zareyestruvaly-pershe-kryminalne-provadzhennya-v-systemi-ecase/> (дата звернення: 01.11.2024).

Ірина ВАРИВОДА. Трансформація кримінального провадження крізь призму інформаційних технологій

У статті досліджується явище інформатизації кримінального провадження та його трансформація в електронне кримінальне провадження як складової кримінальної процесуальної політики України. Розглядаються різні наукові підходи до визначення поняття електронного кримінального провадження та його складових елементів.

Автор аналізує позиції вчених щодо розуміння електронного кримінального провадження як прогресивної форми процесуального документообігу за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем.

Особлива увага приділяється розмежуванню понять кримінальної процесуальної діяльності з використанням технічних та інформаційно-аналітичних засобів від електронної процесуальної діяльності. На основі аналізу чинного

кримінального процесуального законодавства України виявлено можливості використання як традиційних (паперових), так і електронних засобів у кримінальному провадженні.

Автор формулює визначення електронної кримінальної процесуальної діяльності як діяльність (процесуальні дії та рішення) сторін та інших учасників кримінального процесу, яка реалізується за допомогою і/або в межах інформаційно-аналітичних та інформаційно-телекомунікаційних систем за допомогою електронних засобів з метою виконання завдань кримінального провадження.

На основі проведеного дослідження запропоновано авторське визначення електронного кримінального провадження як процес електронної кримінальної процесуальної діяльності правоохоронних органів та їх посадових осіб, прокуратури, слідчого судді та суду, який реалізується шляхом виявлення, з'ясування, розслідування кримінальних правопорушень з метою виконання завдань кримінального провадження.

Стаття містить порівняльний аналіз традиційного (паперового) та електронного кримінального провадження, демонструючи переваги електронного формату в контексті оптимізації процесуальних дій, міжвідомчої комунікації та документообігу. Автор доходить висновку, що електронне кримінальне провадження є логічним наступником традиційного формату в умовах цифрової трансформації суспільства.

Ключові слова: кримінальна процесуальна політика, електронне кримінальне провадження, електронна кримінальна процесуальна діяльність, інформатизація кримінального провадження.

Iryna VARYVODA. Transformation of Criminal Proceedings through the Prism of Information Technologies

The article examines the phenomenon of informatization of criminal proceedings and its transformation into electronic criminal proceedings as a component of Ukraine's criminal procedural policy. Various scientific approaches to defining the concept of electronic criminal proceedings and its constituent elements are considered.

The author analyzes scholars' positions regarding the understanding of electronic criminal proceedings as a progressive form of procedural document management through information and telecommunication systems.

Special attention is paid to distinguishing between the concepts of criminal procedural activity using technical and information-analytical tools versus electronic procedural activity. Based on the analysis of current criminal procedural legislation of Ukraine, the possibilities of using both traditional (paper) and electronic means in criminal proceedings have been identified.

The author formulates the definition of electronic criminal procedural activity as activity (procedural actions and decisions) of parties and other participants in criminal proceedings, which is implemented through and/or within information-analytical and information-telecommunication systems using electronic means to fulfill the tasks of criminal proceedings.

Based on the conducted research, the author's definition of electronic criminal proceedings is proposed as a process of electronic criminal procedural activity of law enforcement agencies and their officials, prosecutors, investigating judges, and courts, which is implemented through detection, clarification, and investigation of criminal offenses to fulfill the tasks of criminal proceedings.

The article contains a comparative analysis of traditional (paper) and electronic criminal proceedings, demonstrating the advantages of electronic format in the context of optimizing procedural actions, interdepartmental communication, and document flow. The author concludes that electronic criminal proceedings are a logical successor to the traditional format in the conditions of digital transformation of society.

Keywords: criminal procedural policy, digital criminal proceedings, electronic criminal procedural activity, criminal proceedings' informatization.